תצא ג

א. „ביומו תתן שכרו"

לגבי הציווי[1] „ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש...", ידועה השאלה:

חז"ל אומרים[2], שהקב"ה „מקיים" את מה ש„הוא אומר לישראל לעשות ולשמור". ובענייננו – אנו רואים במספר מקומות בדברי חז"ל[3], שעבודתם של ישראל בקיום תורה ומצוות מושווית לעבודתו של פועל למען בעליו, ושכר המצוות הוא ה„תשלום" שהקב"ה – „בעל הבית" – משלם לישראל – ה„פועלים" – עבור „עבודתם".

לפי זה צריך להיות, שבכל פעם שמסיים יהודי קיום מצוה, הוא יקבל מיד – „ביומו" – את השכר עבור „עבודתו", כפי שציוה ה' בתורתו „ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש...", ו„לא[4] תלין פעולת שכיר אתך עד בקר"[5].

מדוע, אפוא, אנו מוצאים[6], שהקדוש־ברוך־הוא אינו משלם את שכר המצוות מיד, אלא רק „למחר (לעולם הבא[7])", כדברי חז"ל[8] „היום לעשותם, למחר לקבל (ליטול[9]) שכרם", שהקדוש־ברוך־הוא[10] „מאחר" שכרם, אפילו של צדיקים גמורים, עד „למחר"[11]?!

ב. תקופת השכירות – כל חיי היהודי

המפרשים[12] משיבים, שמשום ש„כל

---

1) פרשתנו כד, טו.

2) שמו"ר פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. וראה ויק"ר פל"ה, ג. ועוד.

3) ראה אבות פ"ב מי"ד־טז. תו"כ (ורש"י) בחוקותי כו, ט. ועוד. – וראה בארוכה „הדרן" על מס' אבות (נדפס בלקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 413 ואילך. „ביאורים לפרקי אבות" בסופו).

4) קדושים יט, יג. וראה פרש"י עה"פ.

5) ואע"פ שאם התנה עם הפועל ע"מ שלא יתחייב לפורעו בזמנו תנאו קיים (שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שאלה ושכירות כו' סי"ח) – הרי (א) אם יוכל לפרוע בזמנו טוב לפרעו ולא לסמוך על התנאי (שו"ע שם). (ב) ועוד ועיקר: איך מתאים לומר שהקב"ה התנה שלא כהוראתו בתורתו „ביומו תתן שכרו" – והרי „מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" (כנ"ל בפנים).

6) להעיר מדב"ר (פי"א, י) אמר משה כו' אתה עושה תורתך פלסתר דכתיב ביומו תתן שכרו .. זו היא שילום עבודה של מ' שנה שעמלתי כו'.

7) תנחומא בראשית א. רש"י ס"פ ואתחנן.

8) עירובין כב, א. ע"ז (ג, א. ד, ב).

9) כ"ה בע"י עירובין שם (ועד"ז בע"ז ותנחומא שם: ולא היום ליטול שכרן). רש"י ס"פ ואתחנן. ועוד. – נת' לעיל ע' 50 ואילך.

10) עירובין שם.

11) אף שישנם ענייני שכר גם בעוה"ז (ככל יעודי התורה (ראה לקמן סעיף ד ואילך). וראה משנה ריש פאה. ועוד) – אי"ז עיקר שכרן של מצות. ואחז"ל (קידושין לט, ב. חולין בסופה) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ט ע' 212 ואילך).

12) עיין יעקב לע"י עירובין שם (וראה שם (וכן בע"ז ד, ב). ובכמה מפרשים עוד תירוצים. ואכ"מ).

ימינו אנו משועבדים להקדוש־ברוך־הוא לעבודתו", שהרי בכל רגע בחיי האדם הוא חייב "לשמש את קונו"[13], יוצא, שכל חייו של האדם הם תקופה אחת של שכירות – לכל יהודי נקבעה "שליחות" ותפקיד מסויים שעליו לבצע במשך חייו בעלמא דין, וכל פעולה שלו בתורה ובמצוות מהווה פרט בשליחותו ובתפקידו.

לכן אין חובה לשלם ליהודי את שכר מצוותיו עד לאחר פטירתו מן העולם, כאשר מסתיימת תקופת השכירות, כי "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף"[14], כפי שקובעת ההלכה[15], שאם אדם שכר פועל לתקופה מסויימת, אין השוכר עובר על בל תלין עד אשר מסתיימת כל התקופה הזו.

אך תשובה זו מתאימה רק לשיטת הרמב"ם, שעולם הבא – "סוף מתן שכרן של מצוות"[16] – הוא עולם הנפשות בלא גוף (גן עדן)[17], אשר "באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה"[18] – ולפי זה כוונת המושג "למחר" (לעולם הבא) לקבל שכרם" היא לגן עדן[19].

אבל לפי שיטת הרמב"ן[20] – אשר כך היא הכרעת הקבלה והחסידות[21] – שהמשמעות של עולם הבא כאן היא עולם התחיה, והוא תכלית השכר – יוצא, שהקדוש־ברוך־הוא "מאחר" את שכר המצוות עד לעתיד לבוא, זמן רב לאחר סיום תקופת ה"שכירות" של היהודי, אשר צריך לחכות לקבלת שכר המצוות עד לתקופת ימות המשיח ועולם התחיה[22]!

ואם כך, שבה הקושיה ומתעוררת: כיצד מתאים מועד תשלום שכר המצוות להלכה "ביומו תתן שכרו"?

ג. עבודתם של כל ישראל בכל הדורות – שכירות אחת

ויש לומר, ששאלה זו ניתנת לביאור לפי הסברו של אדמו"ר הזקן בספר התניא:

---

13) קידושין בסופה.

14) ב"מ קי, ב.

15) ב"מ שם (במשנה). רמב"ם הל' שכירות פי"א ה"ב. שו"ע חו"מ סשל"ט ס"ה. שו"ע אדה"ז חו"מ שם סי"ב.

16) ל' הרמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"א.

17) הל' תשובה פ"ח ה"ב.

18) שם ספ"ח.

19) להעיר מרש"י עירובין שם ד"ה ולא למחר לעשותם. וראה ענף יוסף לע"י שם. "חדושי גאונים" לע"י ע"ז ג, א.

20) שער הגמול בסופו (הועתק ב"פירוש" לרמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב). וראה גם השגת הראב"ד שם פ"ח ה"ב. ועוד.

21) ראה לקו"ת (צו טו, ג. ש"ש ס"ה, סע"ד). סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית. ובכ"מ.

22) אף שישנו השכר דג"ע – אי"ז עיקר שכרן של מצות (לדעת הרמב"ן כו'). וראה סהמ"צ להצ"צ שם (ובכ"מ) דבג"ע הוא (בעיקר) השכר על לימוד התורה, ובתחה"מ הוא מתן שכרן של מצות. ע"ש.

אדמו"ר הזקן[23] מצטט את מאמר חז"ל[24], ש„תכלית בריאת עולם הזה הוא שנתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים", כלומר, שבעולם הזה התחתון „שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך" יאיר „אור ה'" ללא שום הסתרה[25].

וזאת על ידי „מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"[26], ובמשך כל תקופות העבודה בכלל, כי כל פעולה של יהודי בעבודת התורה והמצוות גורמת זיכוך בגשמיות של גופו ושל חלקו בעולם, והמשכת אור אלקי בעולם, כך, שעל ידי צירוף עבודת כל בני ישראל במשך כל הדורות מושלם בירורו וזיכוכו של העולם הזה כולו, והעולם כולו נעשה „דירה לו יתברך".

וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן[27] ש„כללות העולם" נחלק לששים רבוא חלקים, כנגד „ששים רבוא נשמות", שזהו מספר הנשמות הכלליות שהן ה„שרשים" של כל נשמות ישראל, כי כל נשמה פרטית היא ניצוץ של אחד מ„ששים רבוא .. שרשים", כלומר, שלכל נשמה פרטית, לכל יהודי יש חלק בעולם, ש„שייך לו" – שעל ידי עבודתו בתורה ובמצוות הוא מזכך את חלקו „שלו" בעולם הזה.

ועל ידי כך שכל ששים רבוא נשמות ישראל ממלאות את עבודתן, מזדכך „כללות העולם" ונעשה דירה לו יתברך.

ולמצב זה של שלמות הזיכוך וההתעלות יגיע העולם לעתיד לבוא – בימות המשיח, ובשלמות רבה ביותר – בתחיית המתים, שאז יתבטל לחלוטין הרע שבעולם הזה ותהיה „התגלות[28] כבודו וראו כל בשר יחדיו ויופיע עליהם בהדר גאון עוזו וימלא כבוד ה' את כל הארץ".

לפי זה יוצא, שעבודתם של כל ישראל יחדיו במשך כל הדורות, היא „שכירות" אחת, שתכליתה לעשות דירה לו יתברך בתחתונים. ויש לומר יותר מכך: בתפקיד זה אין נחשבים ישראל ל„שכיר", אלא ל„קבלן": הקדוש־ברוך־הוא מוסר את עולמו לידי ישראל, כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך.

ובכך מובן מדוע ניתן השכר העיקרי רק לעתיד לבוא (בימות המשיח, ובעיקר בעולם התחיה) – כי השכר של העולם הבא הוא התשלום הכללי לכל ישראל כאחד*[28] עבור עבודתם בהפיכת העולם לדירה לו יתברך. ושכר זה מקבלים ישראל מיד לאחר שמסיימים

23) תניא רפל"ו.
24) תנחומא נשא טז. ועוד.
25) תניא שם (פל"ו).
26) ל' התניא רפל"ז.
27) תניא פל"ז (מה, א).
28) ל' התניא שם (מז, סע"ב ואילך).
*28) משא"כ השכר דג"ע הוא על עבודתו הפרטית של כאו"א, ולכן בא לו לאחרי גמר עבודתו (כנ"ל ס"ב). וראה לעיל הערה 22. – ולהעיר מאגה"ק סי"ז.

את העבודה של „לעשות לו יתברך דירה בתחתונים".

ד. היעודים הגשמיים – שכר או לא?

לפי הסבר זה על משמעות שכר המצוות, אפשר לבאר ענין נוסף בקשר לשכר המצוות:

ידוע הסברו של הרמב"ם[29] לגבי ההבטחות והיעודים הטובים בגשמיות, שאנו מוצאים „בכל התורה כולה" (שהרי, לכאורה, כיצד מתאים הדבר ל„מתן שכרן של מצוות .. היא חיי העולם הבא"?) – ש„אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצוות .. אלא .. הקדוש־ברוך־הוא נתן לנו תורה .. והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה .. יסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה .. וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה .. כדי .. (ש)נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא".

מפשטות לשון הרמב"ם נראה, שהשפעת „כל הטובות" בענינים גשמיים, שמבטיח הקדוש־ברוך־הוא, אינה בתור תשלום שכר, אלא ענין צדדי, הנובע מחסדו של ה', שכיון שיהודי מקיים תורה ומצוות בשמחה, מסיר הקדוש־ברוך־הוא את ההפרעות ומשפיע „לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו" כדי שנוכל לבצע טוב יותר את העבודה בתורה ובמצוות.

אך קשה לומר כך, כי לפי זה יוצא, שבכל המקומות שבהם משווים חז"ל את שכר המצוות לתשלום שבעל הבית חייב לשלם לפועל, הכוונה היא רק לשכר של העולם הבא – ולא לסוגי השכר הרבים המפורשים בתורה שבכתב[30]!

ולכן יש לומר, שגם ענין השפעת „כל הטובות" המבואר ברמב"ם (המחזיקות את ידינו לעשות התורה), היא שכר[31], ולכן זהו ענין של הלכה, שיש כדוגמתה בחובותיו של בעל הבית כלפי הפועל.

ה. היעודים – כשכר על פעולה

לכאורה, ניתן היה לקשר זאת עם הידוע, שישראל נקראים עבדי ה', וההלכה קובעת לגבי עבד עברי, ש„חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשקה בכסות ובמדור"[32]. ולכן, כאשר אנו עוסקים בעבודת ה', חלה, כביכול, על הקדוש־ברוך־הוא, שהוא אדוננו, לספק את כל צרכינו, ובהרחבה – „להשוותן לו".

אך הסבר זה אינו מתאים, כי חובה

29) הל' תשובה פ"ט ה"א.

30) ראה גם לעיל ע' 48־49.

31) ולהעיר מלשון הרמב"ם שם „אין אותן הטובות כו' סוף מתן שכרן של מצות".

32) רמב"ם הל' עבדים פ"א ה"ט. וראה גם לקו"ש [המתורגם] חי"ט ע' 221 ואילך.

זו של האדון כלפי עבדו אינה דומה לשכר המצוות, שהיא כתשלום של בעל הבית לפועל – אין זה שכר על פעולה, אלא זוהי חובה החלה על האדון כלפי עבדו, כי הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו[33].

ובכלל: שכר המצוות, שהקדוש־ברוך־הוא משלם לישראל עבור עבודתם, כתשלום לפועל, אינו ניתן לישראל כעבדי ה': עבד אינו מקבל שכר על עבודתו. הוא חייב לעבוד, בהיותו קנוי לרבו[34].

ואילו ההשפעות הטובות שהוזכרו לעיל הן בדומה[35] לחובותיו של בעל הבית כלפי הפועל.

הדבר אינו נובע גם מההלכה הקיימת לגבי פועל – „כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך... כי תבא בקמת רעך וקטפת...“[36], שבעל הבית חייב לאפשר לפועלים לאכול „ממה שהן עושין בו“[37] – שכך בענייננו: כיון שישראל נמצאים בכרמו של הקדוש־ברוך־הוא, בעולם הזה, ומבצעים שם „מלאכה“ עבור „בעל הבית“, הם נוטלים את צרכיהם (שכל צרכי האדם נקראים בשם אכילה[38]) „ממה שהן עושין בו“ –

כי מצוה זו אינה מטילה חובה על בעל הבית להאכיל את הפועל, אלא רק „שיניח[37] אותן לאכול“[39]. ולהוסיף: חובה זו אינה רק לגבי אדם העוסק במלאכתו, אלא אף לגבי בהמה שעובדת – „לא תחסום שור בדישו“[40].

---

33) קידושין כ, א.

34) ראה בארוכה „הדרן“ הנ"ל (הערה 3) סעיף ז (ח) ואילך.

35) אף שבכלל לא שייך „חיוב“ למעלה, ד„מי הקדימני ואשלם“ (ויק"ר פכ"ו, ב), ונאמר (תהלים סב, יג) „ולך אד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו“ (ראה אוה"ת שה"ש (כרך ב) ע' תשמט ואילך. וש"נ. ועוד).

36) פרשתנו כג, כה־כו – דבפועל הכתוב מדבר (ב"מ פז, סע"ב. פרש"י עה"פ*. רמב"ם הל' שכירות רפי"ב).

37) ל' הרמב"ם שם.

38) ראה סנהדרין לח, א (ובפרש"י שם ד"ה שיכנס). ועוד.

39) ודוחק לומר שהבטחת התורה ביעודים גשמיים היא כמו בעה"ב שפסק ליתן מזונות לפועליו (ראה ב"מ רפ"ז) – כי זהו לא שכר פעולה, כ"א ענין נוסף שהבעה"ב קיבל עליו (או שכ"ה מנהג המקום – ראה ב"מ שם), משא"כ הדין שהפועלים אוכלים ממה שהן עושין בו שהוא חיוב מה"ת (ראה תוד"ה ואלו ב"מ פז, א).

40) פרשתנו כה, ד. – ודיני לא תחסום באו ברמב"ם (שם פי"ג) בהמשך לדיני אכילת הפועל. ובשו"ע אדה"ז (חו"מ שם סכ"ב) כללם יחד: אדם או בהמה כו' אוכלים ממה שעושי' בו כו'.

---

*) היינו שכ"ה גם ע"פ **פשוטו** של מקרא. ועוד: מזה שרש"י מעתיק בהד"ה רק התיבות „כי תבוא בכרם רעך“ (וכן בפירושו על כי תבוא בקמת רעך) מובן, שההכרח לפירושו הוא מתיבות אלו עצמן (ודלא כמ"ש במפרשי רש"י (רא"ם, גו"א ועוד) שרש"י סומך עמ"ש בד"ה שלאח"ז). וי"ל **בפשטות**, כמ"ש ברמב"ם (שבפנים ההערה) „וכי אילו לא שכרו מי התיר לו שיבא בכרם רעהו בקמה שלו שלא מדעתו“ (ומתורצת קושיית הלח"מ שם, כי זהו „דרשה היותר פשוטה“ – יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד). – וראה בארוכה לקו"ש תצא תשמ"ח.

לעומת זאת, היעודים הטובים שהוזכרו לעיל לגבי מצוות, הם, כביכול, חובות שהקדוש־ברוך־הוא חייב[35] לתת לישראל כשכר עבור עבודתם.

ו. עבודת ישראל בעולם – שותפות

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

לפי האמור לעיל (סעיף ג), שתפקידו של היהודי הוא לעשות מן העולם הזה דירה לו יתברך – יש לומר, שעבודתם של ישראל בעולם אינה נחשבת רק כ„קבלנות", אלא יש לה גם משמעות של שותפות:

כיון שהשכר לעתיד לבוא מבוסס על כך שישראל יראו „עין בעין" את כבוד ה', את האור האלקי ש„נמשך" על ידי עבודתם, באופן של „שכר מצוה מצוה"[41] – כלומר, שה„שכר" אינו נפרד מן העבודה, אלא הוא המשמעות של העבודה עצמה[42] –

יוצא, שזה דומה, כביכול, להלכה[43] „הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהן עד שיצאו אפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגולים ויהיה הריוח ביניהם":

הקדוש־ברוך־הוא מסר את עולמו לבני ישראל, כדי שיפעלו בעבודתם, שאלקות אשר קיימת בעולם בכוח[44] ובהעלם (בדומה, כביכול, לאפרוחים הנמצאים „בכוח" בביצים) תתגלה עד לשלמות הגילוי („לגדל אותן") – וה„ריוח" של עבודה זו הוא כעין „שותפות" – „ביניהם":

הקדוש־ברוך־הוא מתענג, כביכול, מכך שמתממש רצונו ש„נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים", כנאמר[45] „נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". וישראל מתענגים „לחזות בנועם ה'"[46] בגילוי האלקות שפעלו בעבודתם.

וזו אינה „שותפות" רק ב„ריוח" שולי

---

41) אבות פ"ד מ"ב. וראה תניא רפל"ז. שם פל"ט (נב, ב).

42) וי"ל שזהו ההפרש בין השכר דימות המשיח ותחה"מ לגבי „קבלת שכר (ש)עיקרו באלף השביעי" (תניא פל"ו בהגהה) – דימוה"מ ותחה"מ „הם תכלית ושלימות בריאת* עוה"ז" (תניא שם), היינו ה„ריוח" מהעבודה עצמה (ע"ד האפרוחים היוצאים ע"י הושבת התרנגולים); משא"כ השכר דאלף השביעי הוא לאחרי (ולמעלה מ)כל גדר של עבודה (ראה שע"ת לאדהאמ"צ ח"ב פל"ב).

[ומ"מ אין ב„איחור" שכר זה עד אלף השביעי משום בל תלין – כי ענינו של אלף השביעי הוא קבלת השכר על כללות ענין העבודה דכל שית אלפי שנין, ששת ימי המעשה (ראה שע"ת שם). ואכ"מ].

43) רמב"ם הל' שלוחין ושותפין רפ"ח.

44) להעיר מע"ח בתחלתו (וכן בשער ההקדמות הקדמה ג') שאחד מטעמי הבריאה הוא – „שיתגלו שלימות כוחותיו כו'". וע"פ המבואר בלקו"ש [המתורגם] חי"ט (ע' 209 ואילך) יש לקשר זה עם המבואר בפנים. ואכ"מ.

45) ספרי (ורש"י) פינחס כח, ח. ובכ"מ.

46) ל' הכתוב – תהלים כו, ד. וראה אגה"ק סכ"ט.

*) לכאורה כצ"ל. וכ"ה בכמה דפוסים.

– בגילוי התענוג שגורמת עבודת בני ישראל – אלא ב„ריוח" שקשור לעצם מציאותו של העולם, בדומה להלכה שלעיל, ששותפים באפרוחים שיצאו מהביצים עצמן, כדברי חז"ל[47] „כל המתפלל... ויכולו... כאילו נעשה שותף להקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית". שאמירת „ויכולו" היא „להעיד" ולגלות[48] את ההכרה בבורא עולם, שזוהי התכלית של כל עבודת בני ישראל בעולם שנברא בששת ימי בראשית – ועל ידי גילוי אלקות בעולם, והפיכת העולם עצמו ל„דירה לו יתברך", נעשים „שותף להקדוש־ברוך־הוא במעשה בראשית".

ולפי זה יש לומר, שה„חובה" לשלם לישראל שכר מצוות בעולם הזה – להסיר את ההפרעות ולהעניק טובות המחזקות את ידינו בקיום התורה – מבוססת על הלכה זו ש„הנותן ביצים לבעל התרנגולים... ויהיה הריוח ביניהם", שההלכה היא[43], שבנוסף לחלק מן הריוח, אשר ה„נותן" מחלק ל„בעל התרנגולים" לאחר ש„יגדל אותן", הוא חייב „להעלות שכר עמלו ומזונו .. בכל יום".

וכן הוא בענייננו, שבנוסף לחובה לגבי חלוקת הריוח לעתיד לבוא, לאחר שישראל ישלימו את מלאכתם בעשיית העולם לדירה לו יתברך, הרי גם בזמן הזה – במשך תקופת העבודה – קיימת החובה להעניק לישראל שכר מ„עמלם ומזונם", כדי שיוכלו לפעול כראוי – „נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה".

ז. השכר הגשמי צריך להינתן מראש

ענין זה קשור במיוחד לתקופה שבה אנו נמצאים – חודש אלול, חודש ההכנה ליום הדין, שהדין בראש השנה הוא על ענינים גשמיים[49]:

לפי כל האמור לעיל מובן, שמלבד זאת שבהיותנו עבדיו של הקדוש־ברוך־הוא, צריך הקדוש־ברוך־הוא לספק את כל צרכינו במזון, בלבוש ובבית, עד לאופן של „להשוותן לו", כביכול,

ומלבד זאת שגם מפני היחס של „בעל הבית" ל„פועל", הרי כאשר יהודי עסוק בעבודתו בשדהו ובכרמו של הקדוש־ברוך־הוא, הוא צריך לתת לו את האפשרות של „ואכלת... כנפשך שבעך..." מכרמו של הקדוש־ברוך־הוא, העולם הזה [וזאת אפילו מצד הגוף והנפש הבהמית, ה„בהמה" שבאדם, כי מקרא מלא דבר הכתוב „לא תחסום שור בדישו"].

הרי בנוסף לכל זאת, חלה, כביכול, על הקדוש־ברוך־הוא חובה לספק

47) שבת קיט, ריש ע"ב. ועד"ז בדן דין אמת לאמיתו (שבת י, א. וש"נ) ועוד.

48) ראה חדא"ג מהרש"א שם. אוה"ת בראשית עה"פ ויכולו (מג, ב ואילך. שם כרך ג תקו, ב ואילך). לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 22 הערה 73.

49) לקו"ת ר"ה (נט, ב) – מהגהמ"י (הל' תשובה פ"ג אות א) בשם הרמב"ן.

לישראל ולהעניק להם ולדאוג כבר לפני כן לשכר „עמלם ומזונם" כדי לאפשר להם לבצע את עבודתם.

ובפשטות, שכבר בתחילת השנה זוכה כל יהודי בדין, ונכתב ונחתם לאלתר[50] בספרם של צדיקים גמורים לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה – בבני חיי ומזוני רויחי, ובכולם רויחי, גם בגשמיות כפשוטה,

וכאשר הקדוש־ברוך־הוא נותן ליהודים גשמיות, הם הופכים זאת לרוחניות[51], וממלאים את תפקידם – לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

(משיחות ש"פ וארא וש"פ בא תשמ"ו, ש"פ תצא תשמ"ה)

50) ר"ה (טז, ב) וב„מדרש" (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. ועוד) הובא בטאו"ח (סו"ס תקפא) שכבר בער"ה בטוחין שזוכין כו' ועד שמתעטפין כו'.

51) כפתגם אדה"ז („היום יום" כז טבת).